

SÜMEGCSEHI

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV 2017

Tartalom

1.	BEVEZETÉS.....	4
2.	ZALAI TÁJ	5
	Táj	5
	Éghajlat	6
	Településhálózat	6
	Település típusok	8
3.	SÜMEGCSEHI BEMUTATÁSA.....	9
4.	ÖRÖKSÉGÜNK	14
	Római katolikus templom	14
	Szent Vendel kápolna	16
	John Henry Newman templom	17
	Kőkeresztek	18
	I. - II. világháborús emlékmű	23
5.	TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK	26
6.	TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZEK.....	27
7.	ELTÉRŐ KARAKTERŰ ÚJ ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZEK	29
	Kockaházak	32
	Az épületek kialakulása.....	32
	Faluképre gyakorolt hatások.....	33
8.	BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET	36
9.	AJÁNLÁSOK TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZEKRE	38
	TEREPALAKÍTÁS	38
	Telepítés	39
	Épületek magassága	40
	Tetőhajlásszög.....	41
	Tetőforma	41
	Színek és anyaghasználat.....	42
	Kerítés.....	43
	Ajtók, ablakok.....	45
	Homlokzati felületek és anyaghasználat	47
10.	AJÁNLÁSOK ELTÉRŐ KARAKTERŰ ÚJ ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZEK	48
	Terepalakítás	48

Telepítés	48
Épületek magassága	49
Tetőforma	50
Színek és anyaghasználat.....	51
Ajtók ablakok	53
Homlokzati felületek és anyaghasználat	55
Részletképzések	56
Kerítések	57
Kialakuló udvar és kert.....	58
Utcák és terek.....	60
11. A TÁJJELLEG KIALAKÍTÁSÁRA ALKALMAS NÖVÉNYFAJOK	61
12. JÓ PÉLDÁK / ÉPÜLTEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK/	65

1. BEVEZETÉS

„Múltból, jelenből és jövőből van összegyúrva az emberiség. Akik ma élnek, csupán egy nagy folyamatnak részesei. Amit ma építész, alkotás magadnak, abban apáid és nagyapáid vére-verejtéke is benne van. Minden, ami a múltat idézi, otthonosabbá teszi a jelent is.”

Rónaszegi Miklós

Az építészet attól lesz sokszínű, hogy a változatos utcák, terek, épületek sokasága azzá teszi. A házak lehetnek eltérőek egymástól, más rendeltetésűek, de ha nincsenek tekintettel egymásra, zavaros, élhetetlen környezetet alakítanak ki. A kézikönyv segítség kíván lenni: a település bemutatásával, az értékek megismertetésével és az útmutató résszel tárja fel az épített környezet szépségeit.

Elkalauzolja az olvasót az építészeti értékek tárházába, hogy olyan házat tudjon építeni, a település képéhez illeszkedik, azt ízléssel viszi tovább, még ha az új építmények modernebbek is, mint a már meglévők. Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása.

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés, annak érdekében, hogy a falu egységes maradjon, őrizze a régi hagyományokat, miközben nyit az új, a modern irányába is.

Egy ház elválaszthatatlan kapcsolatban van környezetével, szomszédaival, településével. Ezen kapcsolat sikerességéhez pedig elengedhetetlen, hogy az építész tisztában legyen azzal a környezettel, ahová tervez.

A Település Arculati Kézikönyvnek (továbbiakban TAK) természetesen meg kell felelnie a szakmai szempontoknak. Fontos, hogy a jogszabályban felsorolt tartalmi követelmények – mind a település vizsgálata, mind pedig az építészeti javaslatok – szerepeljenek a TAK-okban, mégpedig kellő érthetőséggel és kifejtettséggel, de ugyanilyen lényeges szempont, hogy jól érthető és befogadható legyen az építetők számára.

Az arculati kézikönyv nem szabályrendszer (nem szabályoz, és nem tartalmaz kötelezést), nincs jogi, „csak” kulturális – azaz morális – számon kérhetősége. Fontos a karbantartásuk, felülvizsgálatuk, mint a településrendezési eszközök esetében. Ahhoz, hogy a kézikönyv elérje célját, szemléletformáló küldetését, valószínűleg hosszabb időre, évekre lesz szükség. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy a felhasználás során megszerzett ismeretek alapján csiszolják, formálják a TAK-okat az önkormányzatok.

2. ZALAI TÁJ

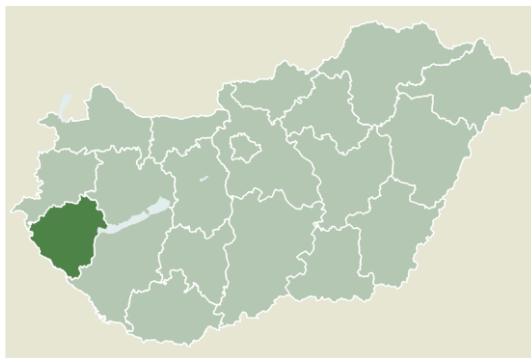
Táj

Zala megye felszíne túlnyomó részt dombos, hullámos. Két jelentős tájegysége: a Keszthelyi-hegység, amely a Dunántúli-középhegység része, és a Zalai-dombság.

Az agyagos lejtők gyakori csuszamlásai miatt az emberek egymástól távol fekvő dombtetőkön települtek le, így alakult ki a "szeges" és "szeres" település (a helységek nevei is őrzik e jellegzetességet). A két világháború között indult be a kőolajbányászat a dombság vidékén.

Legfontosabb folyója a Zala, amely a Balaton legfőbb vízszállítója.

Területének jelentős része erdő, csak kis részt alkot a szántóföld.

Éghajlat

A megye éghajlatára meghatározó jelentőségű, hogy Magyarországnak ez a tengerekhez legközelebb eső vidéke. A kemény téli fagy és az erős nyári felmelegedés viszonylag ritka. Gyakori a borultság, a köd. Az évi napsütés csupán 1800–1900 óra között van. Az enyhe tél ellenére a tavasz későn érkezik. A terület csapadékban gazdag. Ennek következtében a vízellátottság évi mérlege pozitív, az időszakos vízhiány nem éri el a más időszakokban jelentkező vízfölösleg értékét. Nyugaton hasonlít a csapadék mennyisége az Alpokéra, a maximum júliusban van, így a nyári szárazság nagyon ritka, a növényzet még augusztusban is friss. A Balaton víztömegének éghajlati hatása csak Keszthely környékén, a 2–3 km-es parti sávban érződik, kedvezően befolyásolva a mikroklímát.

Településhálózat

Zala megye településhálózata aprófalvas szerkezetű. Az országban szinte csak itt található ilyen. A megye az ország területének 4,1%-a. A települések sűrűsége 100 km²-enként 6,7, kétszerese az országos átlagnak. A települések átlagos területe viszont csak 14,8 km², nem éri el a felét az országosnak. Ez is mutatja azt, hogy mennyire aprófalvas a településhálózat. A megye népsűrűsége az átlagosnál kisebb, 83 fő/km².

A települések elhelyezkedését, formáik kialakulását eleinte az éghajlati és a domborzati viszonyok határozták meg. A völgyekben a csapadékos éghajlat hatására mocsarak alakultak ki, inkább a dombok kínáltak arra lehetőséget, hogy az emberek letelepedjenek.

Csak úgy, mint az egész országban, a török hódoltság jelentősmértékben befolyásolta a településhálózat további alakulását. Ebben az időben a kisebb falvak teljesen elnéptelenedtek.

A 18. század folyamán az elnéptelenedett területeken svábok, horvátok és szökött jobbágyok telepedtek le, és a nemesi falvak is fejlődésnek indultak. A 19. században a vasútépítés hatására elsősorban Nagykanizsa és környéke indult lendületes fejlődésnek. A vasútépítésből azonban kimaradt a megye központi része és Göcsej.

A 19. század második felében a helyi közigazgatás is jelentősen befolyásolta az egyes települések fejlődését.

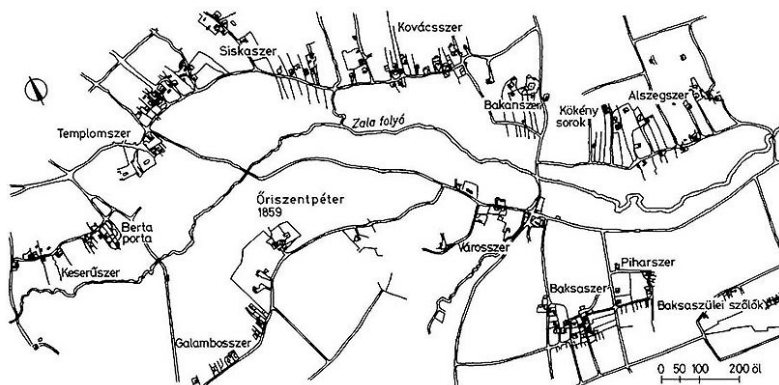
A településhálózat alakulásában jelentős szerepe volt az 1930-as, majd az 1960-as években történt községegyesítéseknek, illetve 1946-ban a Balatonfüredi, majd 1950-ben a Keszthelyi, a Sümegi, és a Tapolcai járások Veszprém megyéhez csatolásának.

Az 1960-as évekig a határ közelsége miatt a megye kimaradt az ipari fejlesztések főáramlatából, és a fejlesztések később is, mint például az 1971-es OTK (Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptió) csak a két nagyvárost, Nagykanizsát és Zalaegerszeget, erősítették, és tovább növelték a szakadékot a nagyvárosok és a kisebb települések között.

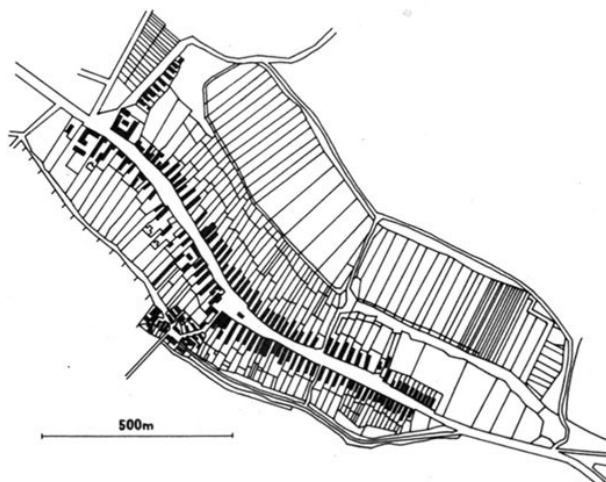
A falvak népességének elvándorlása csak 1980 után kezdett csökkenni. Az elvándorlások, illetve születési-halálozási arány egyenlőtlenségének következtében az amúgy is apró falvak lakossága csökkent. 1986-ban 19 település lakossága már nem érte el a 100 főt sem.

Település típusok

Szer és szeg: szabálytalan és kevés épületet tartalmazó településtípus. A megtelepedés korai formái, szer falurészek nevéként is előfordul, Őrségben léteznek több száz éves ilyen települések, szegekre falunévek utalnak, erdei irtások, szegések helyén.

Útifalu: leggyakoribb forma, szalagtelkes egyik fő típusa. Szalagtelkes falvakban egymás mellett hosszoldallal lakótelek és kert, elhatárolva külsőségektől. Több, párhuzamos utca között teleklábas szerkezet alakult ki. Útifalu lehet egyutcás, elágazó utcás, többutcás, zsákutcás, zsákfalu hurkolódó úttal. Párhuzamos utcák közötti kapcsolatra szolgálnak a közök, melyek nem szolgálnak telekfeltárássra.

Összességében elmondható, hogy Zala megye az egyik olyan megyénk, mely a legszínesebb falu típusokkal rendelkezik, továbbá a megyében található az ország egyik legváltozatosabb tája is.

3. SÜMEGCSEHI BEMUTATÁSA

általános településkép, településkarakter

Sümegcsehi a Nyugat-Dunántúlon, Zala-megyében fekszik. A Zala és Veszprém megye határán, a Marcal-völgyében elterülő községet változatos domborzati viszonyok jellemzik.

A község nevét feltehetően a középkorban itt leteleplő cseh telepesekről kapta. A XVII. sz. elején a falu nevében megjelent a Püspök előnév, mely különösen az egyházkormányzatban terjedt el. A Püspök-Csehi név utalás a püspöki tulajdonú birtokra.

A Sümegcsehi név 1909-ben vált hivatalossá, bár korábban a Sümeg-Csehi név már előfordult. A modern idők közigazgatása azonban megkövetelte, hogy a több, azonos nevű helyiségeket előnevekkel különböztessék meg, mert Zala-, Vas- és Somogy megyében is volt Csehi nevű település. Így kapta a mai nevét, mely egyértelműen jelzi, hogy a név a Zala megyei, Sümeg mellett elterülő, Csehit jelenti.

Sümegecséi a Kovácsi-hegy északi lábánál fekszik. Változatos domborzati viszonyok jellemzik. Északi határa síkvidéki, mezőgazdasági jellegű terület, déli oldalára a hegyhez simuló erdőségek a jellemzők. Mindkét terület egység több figyelemreméltó látványossággal szolgál.

A szomszédos falvakhoz képest a település életminőség szempontjából előnyösebb helyzetben van. Az intézmények és a közeli vállalkozások a lakosság számára elegendő munkalehetőséget biztosítanak, ami pozitívan hat a település fejlődésére. A falusi turizmus és a vendéglátás teljesítménye évről-évre bővül. A településtől nem messze fekvő Balaton, Sümeg, Hévíz és Keszthely idegenforgalmi látványosságai vonzzák a vendégeket.

Csehi hasonlóan Sümegprágához és Bazsihoz, a Veszprémi püspök birtoka volt egészen a II. világháborúig. Néhány nagyobb parasztgazda mellett lakosságát szegény zsellérek alkották. A viszonylag nagy külterülete ellenére a rossz minőségű, nehezen művelhető föld gyenge megélhetést biztosított az itt lakóknak. Mocsaras legelők és az ide tartozó nagyobb bükkösök, tölgyesek biztosították az állatok takarmányát.

Sümegecsehi több évszázados szőlőtermesztési és borkultúrával rendelkezik. A veszprémi Püspökség a település melletti Derék-helyi szőlőhegyen termelte évszázadokon át a messzi földön is keresett minőségi borait. A falut délről szőlőhegyek övezik, sok család rendelkezik hegyi birtokkal.

Sümegecsehi jelenleg az Óhídi Közös Önkormányzati Hivatalhoz tartozik másik 8 településsel együtt.

A község lakói szinte kivétel nélkül római katolikus vallásúak.

A település társadalmi, kulturális és közösségi élete jónak mondható, közösségi célok elérésére a polgárok mozgósíthatók, és hajlandók is tevékenyen közreműködni a gondok megoldásában.

A településen még nem került kiépítésre a kommunális szennyvízelvezetési rendszer forráshiány miatt, jelenleg pályázati szakaszban van a szükséges források biztosítása, és már folyik a tervezés is.

1. ábra Sümegcsehi a Második Katonai felmérési térképen 1806-1869

2. ábra Sümegcsehi a Harmadik Katonai felmérési térképen 1869-1887

3. ábra Sümegecsehi a Magyarország katonai felmérése (1941) térképen

4. ábra Múholdas felvétel (2017)

4. ÖRÖKSÉGÜNK

a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

Római katolikus templom

Település központjában, szabadon álló, keletelt, egyhajós, poligonális szentélyzáródású templom, Ny-i homlokzata előtt toronnyal, a szentély felől kontyolt nyeregtetővel, a szentély É-i oldalához csatlakozó sekrestyével. Csehsüveg boltozattal fedett hajó és szentély, a boltozaton stukkókeretek, a hajó bejárat

oldalán karzat. Berendezés: jellemzően 18-20. század; főoltárkép, szószék, szentélykorlát, padok, 18. század második fele; mellékoltárok, 20. század eleje. Orgona: 1895 (Angster József). Korábbi, 14. századi templom helyére építtette Padányi Bíró Márton veszprémi püspök, 1757-ben. 1829-ben leégett, ezután újjáépítették, majd a 19. század végén helyreállították. A templomkertben: kőkereszt, 19. század második fele.

Szent Vendel kápolna

A falu határában, a XVIII. században épült Szent Vendel tiszteletére. A kisméretű, téglalap alaprajzú épület homlokzatán kis huszártorony-szerű építmény, rajta kovácsoltvas kereszttel. A csehiak már nem emlékeznek arra, hogy elődeik a Szent Vendel kápolnát mikor építették. Annyi a köztudatban él, hogy ez a falutól 300 lépésnyire álló kápolnát csehi lakosok, saját anyagi

erejükből építették. E kápolnában akkor évente két alkalommal tartottak énekes misét, melyet még az építtetők rendelték el. Ezeket a miséket keresztelő Szent János (június 24) és Szent Vendel (október 20) napján tartották. Napjainkban a kápolna a Árpád utca 22. számú ház telkén található.

John Henry Newman templom

A Keszthelyi-hegység északkeleti részén, a Sümegcsehi falu melletti szőlőhegyen álló kis templomot hívok és jótevők adományaiból Barsi Balázs ferences szerzetes építtette. Liturgikus terét együtt alakították ki Udvardi Erzsébet festőművésszel. Az építésztervező Sill László, a kivitelező Holczer József volt.

A bejáratnál elhelyezett tábla tanúsága szerint: "Ez a templom a Szentháromság egy Isten imadására, Názáret misztériumának szemlélésére és terjesztésére, John Henry Newman bíboros szentté avatásáért emeltetett az Úr 2005. esztendejében."

A világ első temploma, melynek Boldog John Henry Newman a patrónusa, nemcsak a csendes elvonulás és magányos elmélkedés helye, hanem országszerte ismert lelkigyakorlatos központ és búcsújáró hely is.

Kőkeresztek

Legkorábbi írásos adataink 1838-ból vannak, ekkor Csehi faluban és a határban hét kereszt állott. Ezek közül kettő kőből, 5 fából készült. A plébánia ház előtt levő kőkeresztet 1803-ban emeltette a község népe, a másikat a falu északi részében állította Osvald Péter, csehi jobbágypusztás 1825-ben. Az előző kereszt fenntartására a templompénztárban 10 forintot, a másakra 8-at tettek le. A harmadik: (fa)kereszt a csideri csepűk alatt állt, a szőlőhegyre vezető szekérút mentén. A keresztet Kis Mihály, csehi jobbágypusztás emeltette. A negyedik a szőlő-gyepűn belül, az urasági gyümölcsös kert végében volt, szintén a szekérút mentén, az ötödik (fa)kereszt a Keszthelyi kút mellett, a hatodik a temetőben, ugyancsak fából. E három fakeresztet a csehi lakosság közösen emeltette. A hetedik a görbői út mentén, az erdő szélén állt, melyet Hentzi Imre, csehi lakos állíttatott. Hentzi Imre azonban korán meghalt, a kereszt fenntartásáról gondoskodni nem tudott, így a keresztet nem szentelték fel.

1910-ben Somogyi János és Kenyeres János saját költségükön állíttatottak 1—1 keresztet. A kereszteteket állíttatójuk nevére hívták: így a Somogyi keresztet a Mihályfára vezető út mentén, a Döböréten, a Kenyeres keresztet pedig a Sümegre vezető út mentén, a Nyíresi-dűlő szélén. 1911-ben Zászló Ferencné, a Csehi szőlőhegyben Simon Istvánné állíttatottak egy-egy kőkeresztet: 1912-ben Kulcsár Jánosné anyagi támogatásával létesült 1 kőkereszt. 1921-ben a Horgos úton, a Cserép-szőlő végében a Horgos útról keleti irányban elágazó út mellett Cserép Vince és neje állíttatott kőkeresztet. E kereszt állításával a Cserép család jelezni kívánta hálóját a Mindenható iránt, hogy a férj az első háború viharából épségben és egészségben tért meg.

1. Falukereszt 1803-ból (M-javasolt)

A település központjában, a plébániaház előtti teresedésben áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Alacsony faragott kőkerítéssel kerített. Hasáb alakú, széles peremmel záródó alsó felének homlokoldalán felirat: „O VOS OMNES QUI TRANSITIS / PER VIAM ATTEMPTATE ET VIDETE / SI EST DOLOR SICUT DOLOR / MEUS THERC I = 12. 1803.” Alatta: „Ő TI MINDNYÁJAN KIK ÁLTAL / MENTEK AZ ÚTON NÉZZETEK IDE / ÉS LÁSSATOK VAN-E MÉG OLYAN / MINT AZ ÉN FÁJDALMAM / J. S. 1.12. / 2005.” A felirat felett karéjosan záródó kereszt, rajta mívesen faragott korpusz. 2005-ben példásan restaurálva. Országos védelemre javasolt.

2. Útszéli kereszt 1824-ből (H)

A Táncsics Mihály utca 48. számú ház telkén áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Felfele keskenyedő hasáb alakú alsó felén imádkozó Mária domborműve, alatta felirat: „OSVALD PÉTER / 1824.” Felette INRI felirat alatt faragott korpusz. Helyi védelemre javasolt.

3. Útszéli kereszt 1840 k. (H)

A Sümegre vezető út bal oldalán áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Széles párkánnyal záródó alsó felének homlokoldalán a felirat megkopott, olvashatatlan. Felette felfele keskenyedő hasáb alakú középrész, alól koponya és lábszárcsontok domborművű faragás, felette az imádkozó Mária szépen faragott szobra látható. Az ívesen záródó keresztoszlopok között INRI felirat alatt faragott korpusz. Helyi védelemre javasolt.

4. Útszéli kereszt 1869-ből.

A Döbröcére vezető út jobb oldalán a, Kossuth u. 22. számú ház előkertjében áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Hasáb alakú alsó felének homlokoldalán felirat: „ÁLLITATTA / VARGA MIHÁLY / ÉS NEJE / FARKAS TERÉZ / 1869.” A középrész előtt az imádkozó Mária szobra, felette éleszedett kereszt. Az INRI felirat alatt fém korpusz, későbbi kiegészítés emléke.

5. Temetőkereszt 1878-ból. (H)

A római katolikus temető közepén áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Széles párkánnyal zárt, hasáb alakú alsó felének homlokoldalán felirat: VALTER FERENC / alapítványából / 1878.” A középrész előoldalán az imádkozó Mária domborművé szobra. Az éleszedett kereszten INRI felirat alatt faragott korpusz. Helyi védelemre javasolt.

6. Kőkereszt 1886-ból. (H)

A római katolikus plébániatemplom jobb oldalán, másodlagos elhelyezésben, a cinteremben áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Hasáb alakú, profilozott párkánnyal lezárt alsó felének homlokoldalán, ívesen záródó kőtáblán felirat: „Isten dicsőségére / e szent keresztet / állították / CSOMBÓ ISTVÁN / és neje / CSÁFORTA RÓZÁLIA / 1886.” A párkányon három szent szobra, felette éleszedett kereszten INRI felirat alatt faragott korpusz. Helyi védelemre javasolt.

7. Szőlőhegyi kereszt 1911-ből. (H)

A falu felett szőlőhegyi út mentén álló kőkereszt. Anyaga Keszthely környéki homokkő. Neogótikus elemekkel díszített és széles párkánnyal záródó alsó felének homlokoldalán felirat: „Isten dicsőségére / állította / SIMON ISTVÁNNÉ / SZÜL / KULCSÁR RÓZÁLIA / 1911.” Felette három szent-szobor (Mária, István és Klára?). A hegyesen záródó keresztcsárok közepén INRI felirat alatt szépen faragott korpusz. Helyi védelemre javasolt.

8. Útszéli szoborcsoport 1912-ből. (H)

A Táncsics Mihály utca 61. számú ház előtt álló egyházi jellegű szoborcsoport. Anyaga Keszthely környéki homokkő, Jernes rezi-i szobrász jelzett munkája. A kompozíció szoros rokonságot mutat Rúzsa József (+1925) zalagyömörői síremlékével, Kutasi Imre keszthelyi kőfaragó munkájával. Alsó részén, római katonák szobrai között (mindkét szobornak a feje letörött) a sírban fekvő Krisztus szobra sziklautánzatú fülkében. Fölötte két repülő angyal töviskoszorút tart, fölöttük 1912-es évszám. A tört párkányon bibliai idézet.

A hármas tagolású középrész díszes fülkéjében kétoldalt, könyvet tartó női szent (Anna?) és a liliumot tartó Szent József szobra. Középen gyászoló Mária, alatta felirat: „Isten dicsőségére állította / KULCSÁR JÁNOS / és neje / KULCSÁR KATALIN / 1912.” Helyi védelemre javasolt.

9. Útszéli kereszt 1920 k.

A Táncsics Mihály utca folytatásában, a mezőre vezető dűlőút bal oldalán áll. Anyaga Sümeg környéki puha homokkő. Széles párkánnyal záródó alsó felének homlokoldalán a felirat elkopott, olvashatatlan. A párkányon egykoron álló három szentszobor közül csak a középső van meg, annak is a feje letörött. Fölötte száraival karéjosan végződő kereszten, INRI felirat alatt faragott korpusz.

10. Szőlőhegyi kereszt 1921-ből. (H)

A csehi-szőlőhegy derekán, két dűlőút kereszteződésében áll. Anyaga Keszthely környéki homokkő, készítője Németh István keszthelyi kőfaragó. Magas, hasáb alakú talapzata homlokoldalán felirat: „Éltünk kínos óráinkban / velünk... / Jézusom add ha / eljön végső óránk / .... / lelkünk hozzád juthasson.” A hasáb jobb oldalán: „Hálából: / a háborúból való megmenekülésért / Állította / Cserép Vince és neje Vollner Mária / 1921”. A párkányon három szent szobra (Klára, Mária és József), e fölött, íves szárvégződésű kereszten INRI felirat alatt faragott korpusz. Helyi védelemre ajánlott.

11. Jézus Szíve szobor 1940 k. (H)

A Táncsics Mihály utca 9. számú ház telkén áll. A Keszthely környéki kőszobor jelenleg átfestve. Szoros rokonságot mutat a Sümegeprága szőlőhegyén álló Jézus Szíve szoborral. Felirata megkopott. Az 1940-es években állították. Sudár, hasáb alakú talapzaton áll, amely három traktusból tevődik össze. Tömör alsó részén magas éleszedett hasáb, fölött a szobor talapzata geometrikus formákkal tagolt. Jézus-szíve szobra, igényes kivitelű figyelmet igénylő alkotás. Helyi védelemre, illetve restaurálásra javasol

12. Fakereszt 2000-ből.

A sümegecsesi szőlőhegyre vezető Rákóczi utca folytatásában, az út bal oldalán található a fakereszt.

I. - II. világháborús emlékmű

A falu állította az I. és II. világháborúban hősi halált halt katonák tiszteletére és emlékére.

Sümegcsehi országos védettségű műemlék épülettel is rendelkezik, amely a templom, továbbá több építészetileg is értékes épülettel rendelkezik a település. Ezek az épületek jellemzően a Táncsics utcán helyezkednek el, mivel ez volt a falu első utcája, ahol az emberek elkezdték felhúzni házaikat. Ezt jól mutatják a katonai felmérési térképek is. A település csakúgy, mint más települések is, a folyóra szerveződött.

A Táncsics utcán helyezkedik el az ősi településmag, ez rejtje a legrégebbi épületeket. Formális megjelenésben a klasszikus lakóterület jellemzően oldalhatáron álló, előkerttel rendelkező családi házakból áll. Hosszú parcellázott telkeken álló épületek, amelyek a legjobban mutatják a falu karakterét. Az épületek a telkek mélysége felé, hosszanti irányba nyúlnak el, de a klasszikus „kockaházak” is megjelennek ebben az utcában is jellemzően még elszórtan találkozunk vele, feltehetően egy-egy bontásra ítélt épület helyén jelent meg a szocialista idők Kádár-kockája.

A településen helyi védelem alá tartozó épületek:

- minden falukereszt
- Árpád u. Hrsz.: 166/2. Szt. Vendel kápolna
- Petőfi u. 11. Hrsz.: 20. Lakóház
- Kossuth L. u. 10 Hrsz: 84/1. Római katolikus plébánia

Sümegcsehi, Petőfi u. 11. Hrsz.: 20. Lakóház

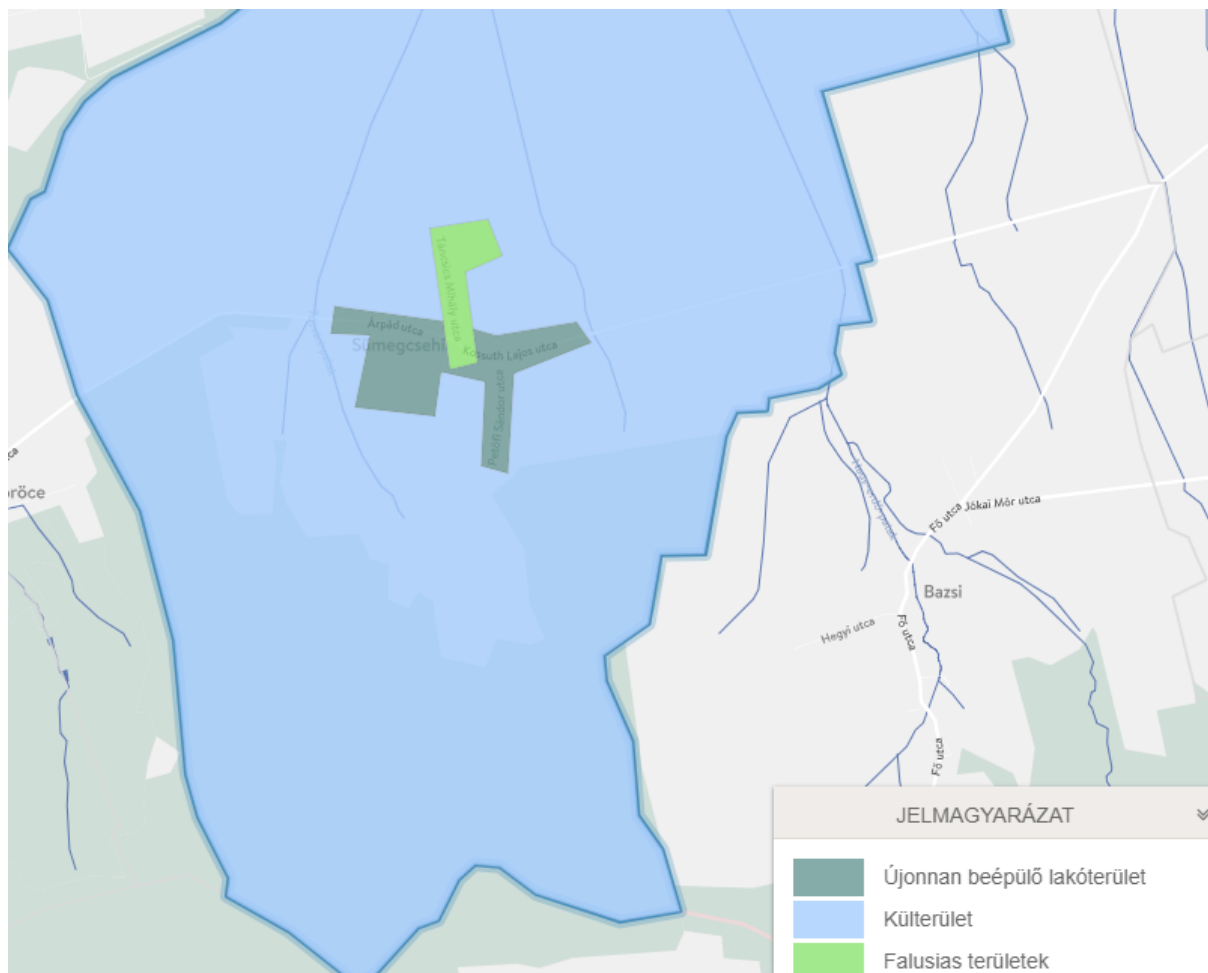

Sümegcsehi, Kossuth L. u. 10 Hrsz: 84/1. Római katolikus plébánia

5. TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

eltérő karakterű területek lehatárolása, településkép , arculati jellemzők, és településkarakter bemutatása

6. TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZEK

A történeti településrészen oldalhatáron álló beépítést kell alkalmazni. Javasolt az utcára merőleges tetőgerinc és a 30-40 fok közötti tetőhajlásszög. Ez azért is előnyös, mert a kialakult geometriájú tetőtér jól hasznosítható, az esetlegesen telepített napelemeket így lehet a leghatékonyabban működtetni a déli tetőfelületen, illetve a saját és a szomszédunk kertjét sem árnyékoljuk le.

Az utcai homlokzat oromfalas megjelenítésével vagy kontyolt nyeregtetős megjelenésével megőrizhetjük a településkép egységességét. Ott érdemes utcával párhuzamos gerincű utcai szárnyat építeni, ahol ilyen épületek találhatóak a környéken. Keresztbe beforduló belső épületszárny csak kellően széles telken és megfontoltan alkalmazandó, hogy ne vágja szét első és hátsó kertre a kertet.

Ha a főépülettel együtt kerülnek megtervezésre a kertes házak nélkülözhetetlen kellékei: a tárolók és a kiegészítő épületrészek, könnyebb a telkünket rendben tartani. Kerülendő a teljesen tömör, átláthatatlan utcai kerítés. Az oldalsó és a hátsó kerítéseknél is meggondolandó a nyitottság és átláthatóság. Szellősebbé, naposabbá teszi a kertet, szép kilátást nyújtva a zalai dombos tájra. A történeti településrészt "területi építészeti örökség védelmére javasolt terület"-ként szükséges kezelni.

7. ELTÉRŐ KARAKTERŰ ÚJ ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZEK

A területen régi, esetleg összevont, vagy újonnan kialakított telkeken jellemzően szabadon álló beépítést kell alkalmaznunk. Az utcára merőleges fő-tetőgerinc itt is jó megoldás. A tető hajlásszögének 25-35 fok közöttit érdemes választani. Így nem árnyékoljuk le a saját és szomszédunk kertjét, gazdaságosan kihasználható geometriájú tetőtér alakul ki, valamint a déli tetőfelületre épített napelemek a lehető leghatékonyabban tudnak működni. A településkép egységességét őrizni segít, ha a ház oromzattal fordul az utca felé, és nem kontyolt tetővel. Keresztbe beforduló épületszárnyat csak kellően széles telek esetén érdemes alkalmazni, ott is meggondolással: ne vágja

ketté a kertet első és hátsó kertre. A kertes házak elengedhetetlen kelléke a megfelelő méretű tároló. A telkünk rendben tartása könnyebb, ha a tárolók, kiegészítő épületrészek a főépülettel összhangban, azzal együtt tervezve alakulnak ki. Ugyanez igaz a kerítésekre. Az utcai kerítésnél érdemes a környezet szép példáit megfigyelni, azok nyomán mai módszerekkel, friss hangulatú, de illeszkedő kerítést tervezni, építeni. A teljesen tömör, átláthatatlan utcai kerítés kerülendő. Az oldalsó és hátsó kerítések rejtettebbek, mégis érdemes átgondolni anyagukat, zártságukat.

A nyitottabb, átlátszóbb kerítés nem csak a jószomszédi kapcsolatokat segíti, de naposabb, levegősebb lesz a kertünk és szabadon élvezhetjük a zalai dombos táj egybefüggő látványát. A szabadon álló beépítés előnye, hogy a házunkat minden oldalról a saját kertünk veszi körül, így minden irányba szabad ablakot nyitni. Élünk vele, nyissunk megfelelő méretű ablakokat a kertünkre! Ne habozzunk teraszokat építeni, azokra széles teraszajtókat nyitni! Ha belső tereinket kitarjuk a kert felé, akkor úgy érezhetjük, hogy a kert is a lakás része! A hagyományos tornác élményét ennél a beépítésnél fedett terasz formájában idézhetjük meg.

Ez az átmeneti, „félíg kint-félíg bent” tér kiválóan használható az év szinte minden szakában. Lehetőségeinkhez mérten alkalmazzunk nagy ablakfelületeket. A világos, jól szellőztethető lakás egészséges, jó hangulatú, friss. A fedett terasz itt is segítségünkre van: nyáron árnyékolja a tűző napot, télen viszont beengedi a laposabban érkező napsugarakat. Tetőtérbeépítés alkalmazása esetén fokozottan ügyeljünk a tetőfelületeink megfelelő hőszigetelésére, ablakaink fokozott árnyékolására. A leghatékonyabb napvédelmet lombos fáinktól várhatjuk, okos telepítéssel nem csak hangulatos lesz a kertünk, de megvédjük falainkat, ablakainkat, tetőfelületünket a nyári túlmelegedéstől. Az átalakuló, új településrészeket általános besorolású területként szükséges kezelni.

Kockaházak

Az épületek kialakulása

A városokban és falvakban egyaránt elszaporodó kockaházak, alapjában véve alakították át a településképet. Építészetileg egy teljesen új háztípust képviseltek. Az épülettel együtt az udvar is átalakult. A házak előtt létrejött egy, a falusi lakosság szokásaitól eltérő, tér, a virágos kert funkciója: a zaj és a por elleni védelem volt, mely az utca megnövekedett forgalma miatt vált szükségessé. Ezzel együtt pedig nagyon sok helyen eltűnt az udvarról a pajta, az ól, a tyúkudvar, a szénakazal.

Ezen családi ház típus elterjedésének valószínűsíthetően egyik oka az lehetett, hogy a kereskedelemnek ennek a típusnak megfelelő termékeket lehetett legkönnyebben, legolcsóbban beszerezni. Aki támogatással építette a családi házát, annak elő is írták, hogy

a TŰZÉP-en kell az építőanyagot beszereznie. Ebben az időben nagyon sok olyan tervrajzot adtak be az építéshatóságra, amelyet az építőmester felskiccelt egy kockás lapra. Ezt az építtető benyújtotta jóváhagyásra, melyre hamarosan meg is kapta az építési engedélyt. Műszaki ellenőrzés, valamint hatósági ellenőrzés hiányában az építtető - kisebb mértékben - menetközben is módosíthatott az

épületen. Talán emiatt találunk minden kockaházon kisebb-nagyobb változtatásokat, alaprajzban nyílászárók elhelyezésében egyaránt.

Nagy félreértés, hogy ezekre az épületekre típusterv létezett, ugyanis a típustervek már csak akkor kezdtek el készülni, amikor a sátortetős kockaházak gombamód nőttek ki a földből. A típusterv egyfajta válasz volt a sátortetős kockaházakra.

Az építési szabályok ma is, és akkor is, amikor a "kockaházak" épültek, szigorú előírásokkal szabályozták, hogy mekkora elő-, oldal- és hátsókert szükséges az építési területen. Az újonnan parcellázott telkek szélességi méreteit figyelembe véve, a 9x9 és 10x10 méteres épület vált elfogadhatóvá, és legkönnyebben engedélyeztethetővé. A sátortető pedig innen már csak egy lépés, mivel ez volt a leggazdaságosabb, legkevesebb faanyagot felhasználó tetőforma.

A sátortetős "kockaházhoz" már nem tartozott a parasztháznál jól megszokott pitvar. A helyiségek egy központi térből, az előszobából nyíltak. A fürdőszoba új helyiségként jelent meg az épületben. Ilyen eddig nem volt. A három osztású dupla ablak az egyik legfeltűnőbb jele annak, hogy megjelenik a városiasságra való törekvés. A hagyományos tisztaságot és szépséget sugárzó, szokásos fehér felületek helyett sárga, zöld, kék színű vakolatok jelentek meg az épületeken.

A legelső kockaházak a városszéli munkástelepeken jelentek meg. Az iparban dolgozó ember megpróbálta magának megteremteni a kispolgári villát.

Faluképre gyakorolt hatások

Ezek az épületek mind a város, mind pedig a falu szélén megjelentek, kétféle típus volt elterjedt: az ólas és az ól nélküli. Megszűnik az udvaron a megszokott gazdasági rész, a szűk ház, és a telek átalakul. A jól megszokott paraszti porta egy szempillantás alatt eltűnik.

A falu szerkezete is átalakul ebben az időben. A falvakban sok új intézmény jelenik meg, amely már nem fér el a faluközpontban, így ezek a falvak kétközpontúvá válnak. A régi központban megmarad az iskola, a templom, a kocsmá, és az új faluközpontban megépül a buszmegálló, az orvosi rendelő és a bolt. Ebben az időben épült ki a buszközeledés is a falvakban, amely elérhetővé tette a falusi lakosok számára a várost. A rendezési tervekben megjelennek az új utcák, utak, és általában itt jelölték ki az új házhelyeket is, amelyek mentén legtöbb esetben felépülnek a sátortetős kockaházak. Ezekhez a

házhelyekhez már nem tartozott hosszú hátsó udvar, így már a telekalakítás során elvágták az udvar végében folytatható gazdasági tevékenységet.

A Kádár-korszak egyik nagy elhatározása az volt, hogy a falu és a város közti fejlettségbeli különbséget kiegyenlítsék. 1971-es Országos Településhálózat Fejlesztési Koncepció lényege, hogy a falvakat, és a kisebb városokat szerették volna felzárkóztatni egységes szintre hozni, és egy egységes településhálózatot kialakítani. A koncepció során a nagyvárosok kapták a támogatások jelentős hányadát, így a falvaknak már nem jutott pénz. Ezzel a koncepcióval még jobban elmélyítették a szakadékot a nagyvárosok és falvak közt.

8. BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET

Sümegcsehi közigazgatási területének jelentős részét szántók teszik ki. A település külterületén egybefüggő, nagyparcellás szántóterületek húzódnak, amelyeket mezőgazdasági utak tagolnak. Az utak mentén helyenként előfordulnak fasorok, esetenként mezővédő erdősávok. A hegy felé haladva találkozunk a helyi szőlő és borvidékkel. Itt a kisebb méretű, vékony telkek futnak, amelyeknek hasznosítása meglehetősen vegyes. Egy részükön szőlő- és gyümölcsültetvények fekszenek prérházakkal és pincékkel. Mindezek mellett a nagyobb telkeken egy - egy szántó és erdőfolt fekszik. Az erdőterületek elszórtan, csupán egy - egy kisebb foltban találhatók. Mára egyre több pincét és parcellát hagynak parlagon az emberek, és hagyják az épületek állagát leromlani. Nagy gondot okoz a helyi gazdáknak, hogy a gondozott szőlőket már nem veszik körül szomszédok kerítései, hanem csak nagy gazzal benőtt területek, és beszántott földek. Így a termések nagy hányada a vadállomány martalékává válik.

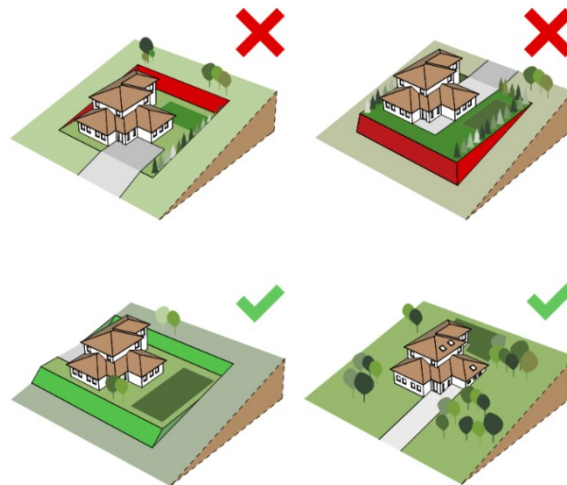

9. AJÁNLÁSOK TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZEKRE

TEREPALAKÍTÁS

A település jelentős része dombos területen helyezkedik el ezért fontos az épületek elhelyezésénél, hogy megtaláljuk a megfelelő arányt a terepbevágás és feltöltés esetén. Mind épületszerkezetileg mind pedig tájképvédelem miatt nem elfogadható az a megoldás ha az épületet bevágjuk a földbe és így kialakul mögötte egy kisebb támfal és az épület a mélyedésben helyezkedik el.

Továbbá az a megoldás sem helytálló, ha az épületet egy feltöltött platóra helyezzük és kiemeljük a tájból és a szomszéd épületek fölé helyezzük a házat.

A legjobb megoldás ahogy az egyetemen is tanítják ha az épületet félig bevágjuk a földben akkor a kitermelt talajt az épület előtt feltöltésként lehet alkalmazni. Így költségekben is jó megoldást alkalmazunk és a falukép is megfelelően fog fejlődni.

Telepítés

A történeti településrészen a családi házak telepítése oldalhatáron álló. Jellemző, hogy a nyeregvető gerince az utcára merőlegesen áll, az épület pedig hátrafelé hosszan elhúzódik. A nem utcára merőlegesen telepített, indokolatlanul, nagymértékben hátrahúzott családi ház építése nem javasolt ebben a régi környezetben, mert kilógna belőle. A családi házak a telek oldalhatárán állnak, és szinte minden épület mögött hátrafelé hosszan elhúzódó melléképületek találhatók.

Épületek magassága

Sümegcsehi történeti településrészén a családi házak magassága közel azonos, pár a közelmúltban megépült épületet kivételével. A meglévő épületek közé épülő új háznak hasonló magassággal kell épülniük, mint környezetük. A túl magas házak nem illeszkednek Sümegcsehi történeti településrészének utcaképébe.

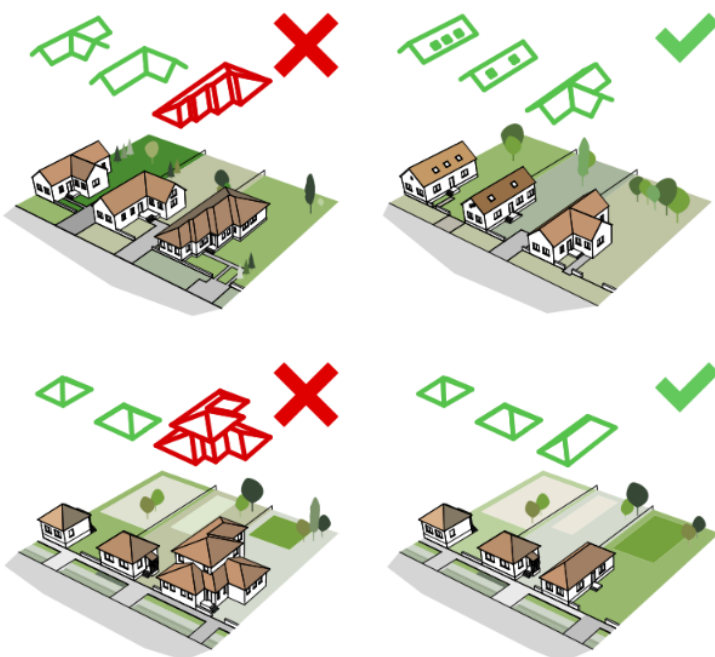
Tetőhajlásszög

Sümegcsehi történeti településrészén a családi házak és a melléképületek tetőhajlásszöge szinte teljesen azonos, nagyságrendileg 38°. Ha a meglévő utcaképbe egy új házat tervezünk, hasonló vagy ugyan olyan tetőhajlásszöggel tervezzük. Így megőrizhető az az utcakép, ami az évszázadok folyamán kialakult. Az épület jellege lehet modern de megjelenésében tömegformálásban illeszkedjen az utcaképbe, hiszen egy túl meredek vagy egy túl lapos hajlásszögű tető ki fog lógni belőle.

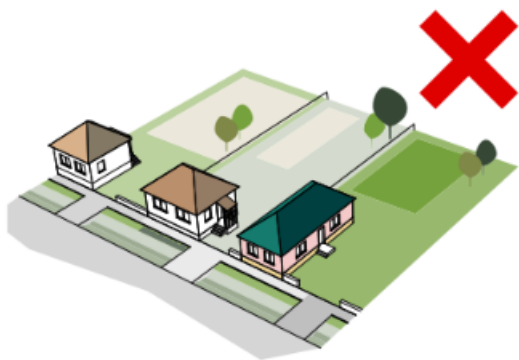
Tetőforma

A településrészen lévő családi házak tetőformája egyszerű. Új házak építésénél a szomszéd ingatlanokon levő formákhoz kell illeszkedni.

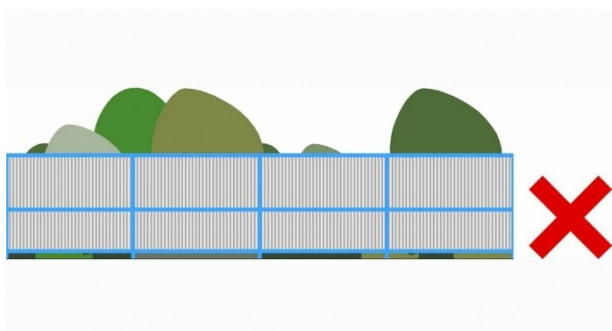
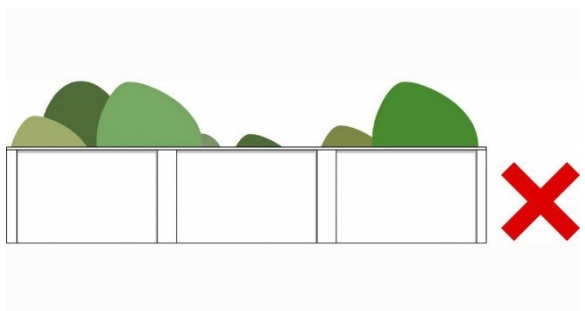
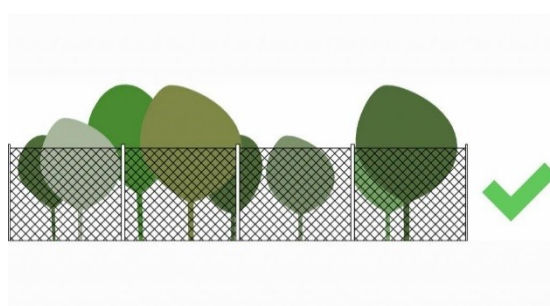
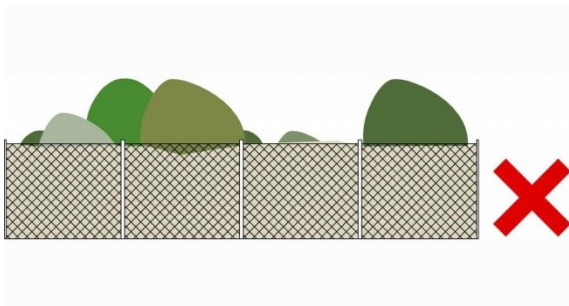

Színek és anyaghasználat

Sümegecséi történeti településrészén kialakult színvilág változatos ugyan, de nem hivalkodó, így ebbe a környezetbe új épület beillesztése esetén a meglévő épületek színeihez ajánlott illeszkedni, mind a falszerkezetek mind a tető színvilágában.

Sümegcsehi történeti részein az áttört kerítések kívánatosak, tömör és nem átlátható megoldások nem elfogadhatóak.

A régi házak részleteiben nagyon sok érdekességet figyelhetünk meg. Őseink fából és fémből készített munkái részlet gazdagok, látszik rajtuk a mivesség. A telken és az épületen elhelyezett kerítések, lámpák, árnyékolók, postaládák, korlátok mind hozzájárulnak a falu egységes utcaképehez, ezért ezekre is nagy figyelmet kell fordítanunk. A színek alkalmazása, a változatosság elvarázsol, ezek összképének kialakítása gondos tervezői munkát igényel.

Ezek a kiegészítők sűrűn cserélhetők, ha a tulajdonos igénye változik, mivel az emberek többsége szereti a modern kor adta lehetőségeket kihasználni. A kertkapu a megérkezés, fogadás kiemelt pontja. A kertkapu és a gépkocsi kapu kialakításakor ügyeljünk arra, hogy azok illeszkedjenek a kerítéshez és az épülethez. A kapu kapjon kiemelt szerepet, de ne uralja az utcaképet. Kialakításakor használjunk a településen fellelhető díszítőmintákból!

Ajtók, ablakok

Az épületek megjelenésében a nyílászárók osztásának és arányának rendkívül fontos szerepe van. A nyílászárókon keresztül az épület nyit a külvilág felé, így a természet és a kert az épület részévé válik. A településen fellelhető nyílás elosztások megőrzése és kortárs módon való absztrahálása az építész feladata. A történeti településrészen megfigyelhetjük a hagyományos nyíláskialakítást: két szárnyú, jellegzetesen két vagy három osztatú ablakok, utcai homlokzaton többnyire szimmetrikus kialakítással. A történeti településrészen hosszanti kialakítású, keskenyebbnek tűnő ablakokat figyelhetünk meg. Amikor tervezésére kerül a sor érdemes a már meglévő struktúrájú és formájú nyílászárókat alkalmazni és ötletet meríteni belőlük.

Homlokzati felületek és anyaghasználat

Az épületek vakolatának színezése, megmunkálása, az épületek burkolása mindig is kedvelt volt a településen. Bátran használjuk, ám nagyon fontos a végső összkép! A jól megválasztott burkolat, díszítés-mint a képen látható természetes kőburkolat- nemcsak esztétikus, de az épület védelmét is szolgálja. A túldíszítettség, túlszínezettség zavaróan hat a nyugodt, tiszta településképre.

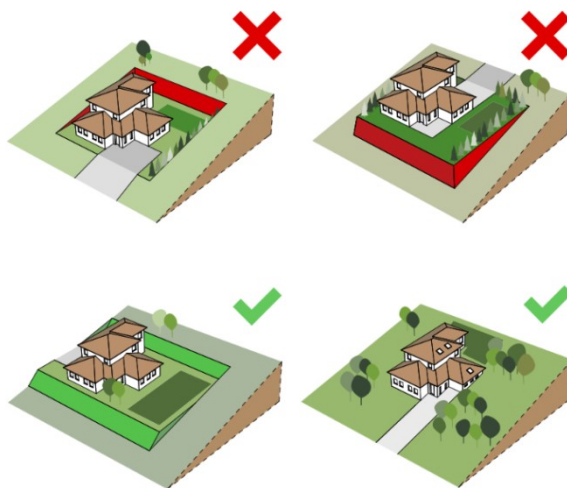
Szép fehér egységes homokozat, a képek a régi népi építészetünk hagyományait mutatják.

10. AJÁNLÁSOK ELTÉRŐ KARAKTERŰ ÚJ ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Terepalakítás

A település jelentős része dombos területen helyezkedik el ezért fontos az épületek elhelyezésénél, hogy megtaláljuk a megfelelő arányt a terepbevágás és feltöltés esetén. Mind épületszerkezetileg mind pedig tájképvédelem miatt nem elfogadható az a megoldás ha az épületet bevágjuk a földbe és így kialakul mögött e egy kisebb támfal és az épület a mélyedésben helyezkedik el.

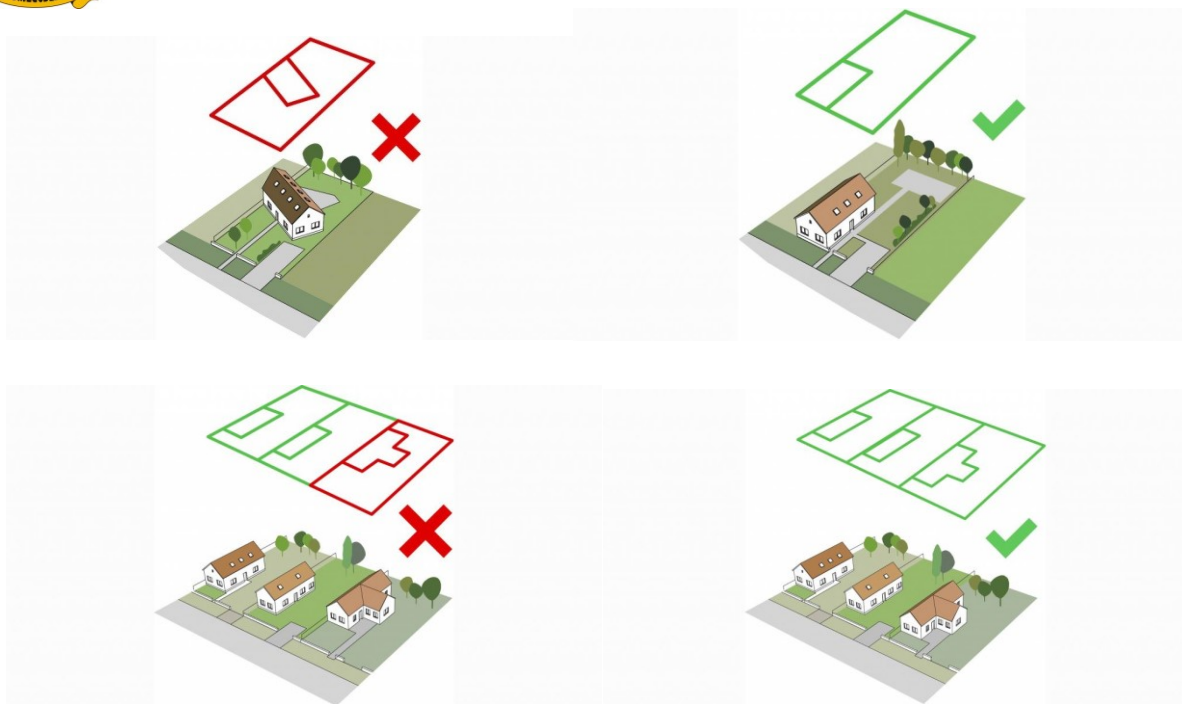

Továbbá az a megoldás sem helytálló, ha az épületet egy feltöltött platóra helyezzük és kiemeljük a tájból és a szomszéd épületek fölé helyezzük a házat.

A legjobb megoldás, ahogy az egyetemen is tanítják, ha az épületet félig bevágjuk a földbe, akkor a kitermelt talajt az épület előtt feltöltésként lehet alkalmazni. Így költségekben is jó megoldást alkalmazunk és a falukép is megfelelően fog fejlődni.

Telepítés

Az átalakuló és új településrészen a családi házak telepítése jellemzően oldalhatáron álló vagy szabadon álló beépítéssel épületek. Az épület telepítése akkor jó ha illeszkedik az utcákban kialakult előkerthez, illetve az előkerti telekvonal párhuzamos az épület előkerti vonalával így kialakul egy egységes és szép utcakép. Ajánlott oldalhatáros módon telepíteni az épületeket így a hasznos udvar déli tájolású lesz illetve ez épület mögött kialakul egy intim és bensőséges kert ahova el lehet vonulni pihenni olvasni.

Épületek magassága

Sümegcsehi
átalakuló új településrészén
a családi házak magassága
közel azonos

Meglévő épületek közé épülő
új házaknak hasonló
magassággal kell épülniük,
mint környezetükben
jellemző.

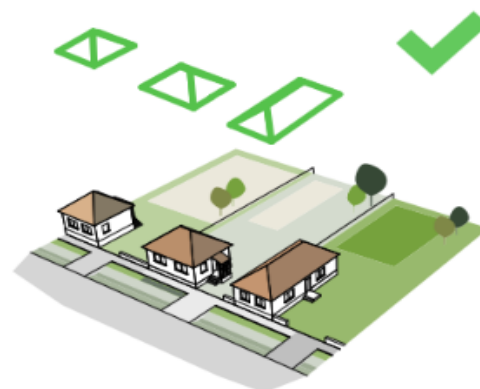
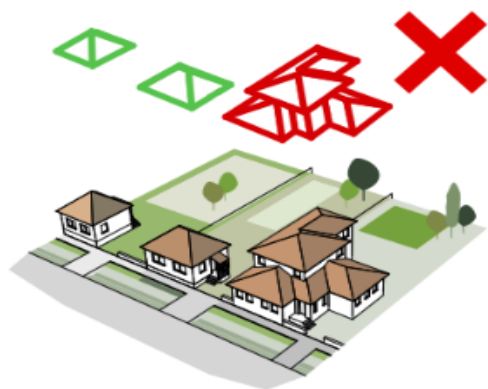
A túl magas házak nem
illeszkednek az utcaképbe és
ki lógnak abból ezzel
rombolva ez egységet.

A falusias lakóterületen a lakóházak tetőinek hajlásszöge közel azonos, melynek ezen a területen hagyománya van. Új épületek építésekor is törekedni kell a 30-40 fokos tető hajlásszög kialakítására. A hajlásszög mellett fontos a szintén hagyományos tetőfedő anyag, a cserép használata.

A településrészen lévő családi házak tetőformája egyszerű. Új házak építésénél a szomszéd ingatlanokon levő formákhoz kell illeszkedni.

Színek és anyaghasználat

Sümegcsehi megújuló településrészén kialakult színvilág változatos ugyan de nem hivalkodó, így ebbe a környezetbe új épület beillesztése esetén a meglévő épületek színeihez ajánlott illeszkedni mind a falszerkezetek mind a tető színvilágában.

Az épületek megjelenését és hangulatát a nyílás-zárók nagyban befolyásolják. A településen a természetes anyagok használata a jellemző. Zsalugáterek alkalmazása vagy annak kortárs szellemű újraértelmezése sok helyen alkalmazandó, a faanyagú, hagyományos osztású nyílászárók előtérbe helyezése mellett. Az épületek megjelenését és hangulatát a nyílászárók nagyban befolyásolják. A nyílászárókon keresztül az épület nyit a külvilág felé, így a természet és a kert az épület részévé válik. A településen fellelhető nyílás elosztások megőrzése és kortárs módon való absztrahálása az építész feladata.

A népi építészet házain, régi középületeken fából készült, osztott ablakokat, ajtókat használtak. Leginkább elterjedt a barna, zöld, színek alkalmazása volt. Jellemző az ablakok faragott díszítése a vízszintes osztásban, illetve a módosabb épületek ajtóí fölötti faragott díszítés, és az osztott felülvilágító. A jellegzetes formájú oromzati padlásablak használata a mai épületeknek esztétikus megjelenést biztosít. Jellemzően az épületek ablakai inkább álló arányúak legyenek a tervezés során.

Utcai homlokzaton érdemes spalettát vagy zsalugátert kialakítani, illetve redőnyszekrény csak beépített, rejtett kivitelben létesíthető, a nyílászáróval megegyező színben. A nyílászárók javasolt színe világos és középbarna, olíva zöld, vagy ezek szürkével tört árnyalata. Védett épületek esetén ettől el lehet térni.

Homlokzati felületek és anyaghasználat

Az épület arca az utcai homlokzat. Ezért nagyon fontos, hogy milyen arcot jelenít meg. Kialakításakor törekedni kell a hagyományos arányok megtartására, a kellemes arányú ablakok megfelelő kiosztására. Kerülendő az utca felé a garázskapuval fordulni, javasolt inkább a garázsokba oldalról, a telken belül behajtani.

Ha ezt a telek szélessége nem engedi meg, akkor a tömegalakítást érdemes úgy kivitelezni, hogy ne a garázskapu kapja a fő hangsúlyt a homlokzaton. Ezen túl a természetes, (pl. fa) anyaghasználattal, minimális boltív alkalmazásával enyhíthetünk az erőteljes ipari megjelenésen.

Anyaghasználat szempontjából a természetes anyagok - a kő, tégl, vakolt felületek, faburkolat - részesítendőek előnyben. A magastető héjálása - beleértve az ereszcseresítőt is - az égetett agyag sötétebb, vagy világosabb árnyalata színében agyagcserép, vagy ahhoz hasonló színű betoncserép lehet. Alacsonyabb hajlásszögű tető tömegét nem fényes - szürke, téglaszínű - bádoglemezzel, vagy passzív zöldtetővel fedetten kell kialakítani úgy, hogy a peremszerkezetek vízszintesek legyenek.

Részletképzések

Az egyszerű, de igényes, jól kitalált, szépen megépített részletek gazdagítják épületeinket, büszkévé tesznek minket. Egy-egy burkolat, eresz, tetőcsatlakozás, párkány részlet ilyen minőségben elkészítve díszítőelemként is működik, további, öncélú díszítés már nem kívánkozik az épületre.

A súlyos, igazán anyagszerű hatást keltő kő burkolatot nagyszerűen ki lehet könnyíteni faburkolat együttes használatával. Érdekes plasztikai hatás érhető el a szerkezet síkváltásaival, melyre a fa burkolat alkalmas. Az egyszerű lelambériázott, strukturálatlan felületek ugyanakkor unalmasak, végső esetben silánynak is hathatnak.

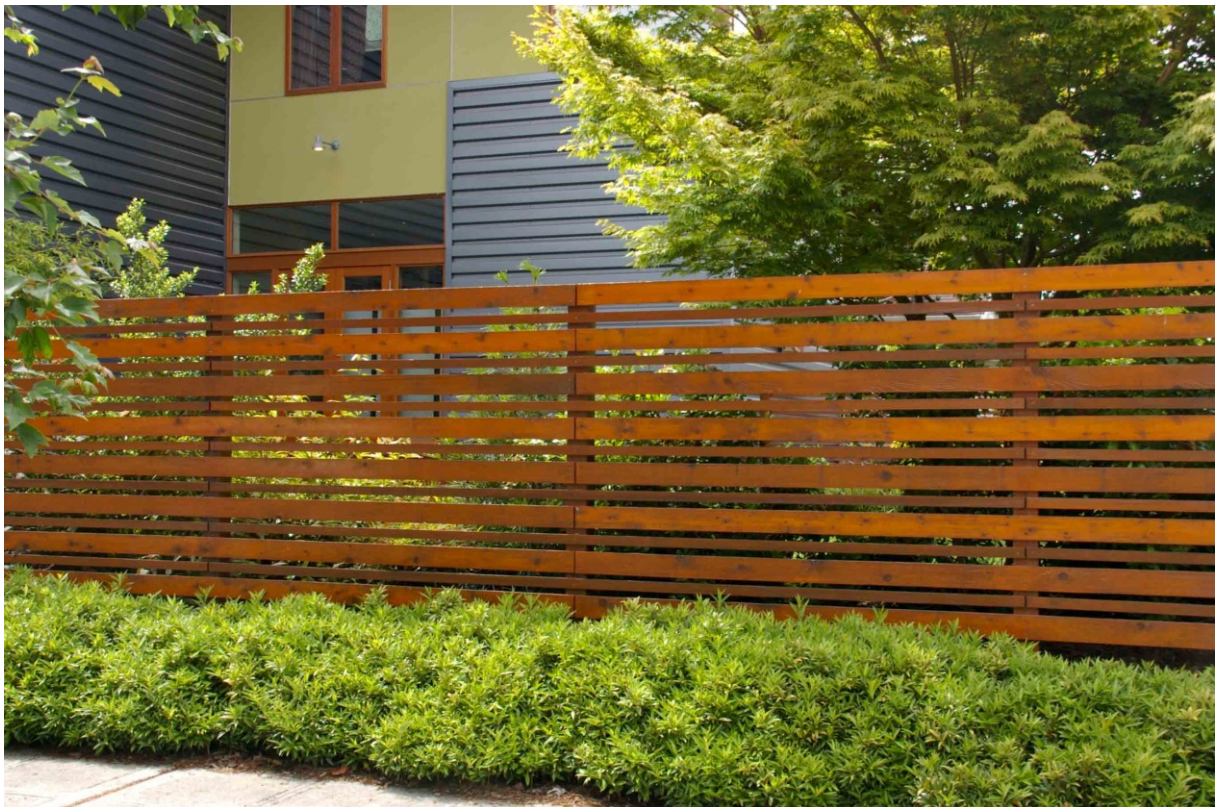

Kerítések

Ha megfigyeljük a kerítéseket, akkor láthatjuk, hogy azok hagyományos építőanyagokból készültek. A településen végighaladva láthatjuk, hogy milyen sokszínű és változatos kerítések épültek a faluban. A kerítések anyaga jellemzően kő és fa. A lábazat kőből készült, a kerítéspálcák pedig fából. Mivel a településen az utóbbi években nem

épültek új házak, így korszerű és modern kerítéssel nem találkozhatunk. A kerítések kialakítása során használjuk a lakóépületünkönél is alkalmazott anyagokat, színeket, felületeket: így sokkal egységesebb hatást érhetünk el. A bejáratot építészeti elemekkel hangsúlyozzuk ki és jelöljük meg, de azt kerüljük el, hogy az uralja a homlokzatot. Az mellékelt képek ajánlások és követendő példák.

Kialakuló udvar és kert

Az átalakuló, új településrészen is kiemelt szerepe van annak, hogy mind a településrész, mind a lakóházak illeszkedjenek a környezetbe, ne legyenek hivalkodóak. Ügyelni kell arra, hogy megfelelően telepítsük az épületeket, hogy azok megfelelően illeszkedjenek az utcaképbe. Ezáltal nem fogjuk azt érezni, hogy nem vesz tudomást a környezetéről. Egy épület akkor jó, ha odafigyel környezetére is. Mi is komfortosabban fogjuk érezni magunkat mind az épületben, mind a kertben, az udvaron. A kert legyen bensőséges kialakítású. Az épület és a kert bizonyos részei

legyenek növényekkel, fákkal borítottak, eltakartak. Ne fedjük fel minden részletüket! Egy jól megválasztott fa nyáron árnyékot ad, télen átengedi a napsugarakat, mindenképpen nyerünk vele.

Nagyon fontos az épületünk tervezése során, hogy megfelelően alkalmazzuk és használjuk fel az építési területen lévő növényzetet. Amit lehet, tartsunk meg, hiszen egy-egy fának több évtized kell, mire akkorára nő, hogy árnyékot adhasson. Közel száz éves fákat egyenesen vétek kivágni, hiszen méretüknél fogva nyáron védenek a melegtől, árnyékában megpihenhetünk, illetve az épületet is védi a forró napsugaraktól, míg télen az ágai közt átbújó sugarak bejuthatnak az épületbe.

Kiemelten fontos az épület tervezésével egy időben megtervezni a kertet, illetve annak használatát is. Lehetőség szerint ebbe vonjunk be szakembert is. Ha a kettőt együtt tervezzük, különösen új ház építésekor, akkor az épület és a kert egységes látványt és harmonikus életteret fog számunkra biztosítani. Fontos, hogy a kertet semmiképp ne zsúfoljuk tele funkciókkal, hiszen kint mindig nagyobb térre van szükség, bármilyen tevékenységről legyen is szó. A régi zártkerti és majorsági területeken vegyük figyelembe és idézzük fel a korábbi rendeltetésüket. Ha van rá lehetőségünk, alakítsunk ki haszonkertet, zöldségest, gyümölcsöst.

A garázst lehetőleg a hátsó kert felé alakítsuk ki, aminek az egységes falukép kialakítása kapcsán van fontos szerepe. Több hátránya is van, hiszen így sokat kell az udvarban menni az autóval,

így kitaposná a fűvet, térkövezni kell. Viszont mivel a meglévő épületek garázsai mind a hátsó udvarban, az épület mögött vannak, az utcáról nyíló garázskapu rombolná a faluképet. Az oldalkertben pergola helyezhető el. Kerülendő a túlzottan hangsúlyos, nehéz szerkezeti kialakítás, inkább a fém vagy favázis kialakítást válasszuk. A tócsák kialakulásának elkerülésére, és növényeink védelmében könnyen felújítható, vízáteresztő burkolatot

alkalmazzunk. A kevésbé használt részeken régi, dekoratív téglákból készíthetünk járófelületet. Térfalakat és növényfalakat alkalmazzunk a településen. Sokszínűvé tehetjük kertünket, ha az egyes funkciókat változatos magasságú, méretű sövényekkel, bokrokkal választjuk el egymástól. Javasolt a magas fák ültetése, melyek télen átengedik a melengető napsugarakat, míg nyáron hűsítő árnyékukban pihenhetünk, illetve házunkat is óvják a melegtől. Mivel szinte minden háznál van előkert, így javasolt úgy kialakítani házunkat, hogy előtte is megmaradjon az előkert.

Az utcakertbe ültetett növények, fák, bokrok, virágok szépítik az utcaképet. Ügyeljünk rá, hogy a kertben a környező táj színei, elemei, formái megmaradjanak, de azokat bátran alkalmazzuk a legváltozatosabb formákban. Színek esetében törekedjünk a letisztultságra, harmonizáljanak épületünk színeivel, egységes képet alakítsunk ki! Növények tekintetében alkalmazzuk a korábbi tájhasználat és a környező táj jellegzetes növényeit.

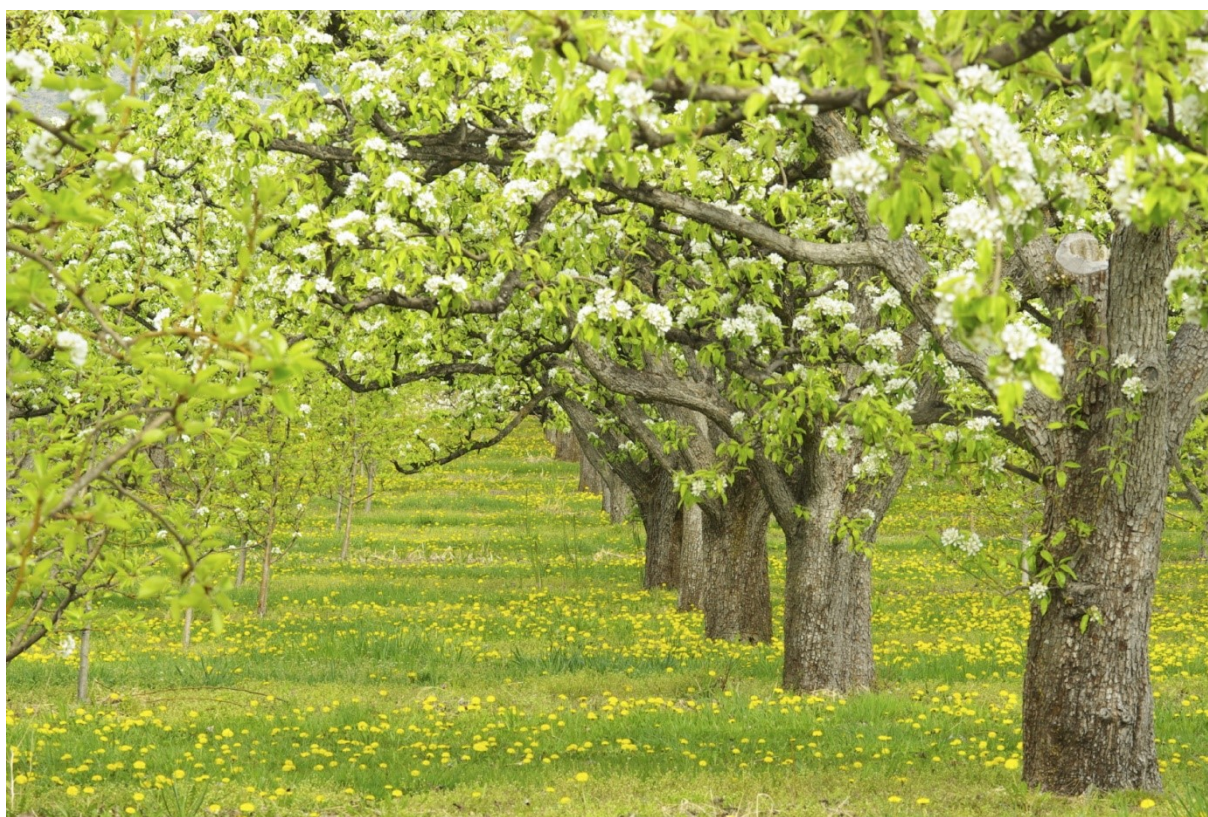
Utcák és terek

Ha az utcán végigsétálunk, megfigyelhetjük a jellemző beépítési módokat. Míg a történeti településrészen oldalhatáron álló, az átalakuló, új részeken a vegyes beépítési mód a jellemző. A közterületek tervezésekor is alkalmazkodjunk a meglévő adottságokhoz, utcakeresztmetszethez, jellemző tetőformákhoz. Mindenképp legyünk tekintettel a környezetre, ügyeljünk rá, hogy ne alakuljon ki zavaros utca- és településképp! Esetenként a sokszínű, vegyes stílusú épületek egymás mellett állva még akkor is disszonanciát okoznak, ha egyes épületek önmagában építészeti értéket képviselnek. A disszonancia pedig az emberi pszichére nyugtalanító hatással van. Ha az utcán haladva ugyan nem figyelünk az épületekre, tudatunk még is érzékeli azt, így a disszonancia felkavar. Ezzel szemben ha egy utcásor házai harmonikus egységben állnak egymással, akkor az megnyugtató hatással van az emberre. A közösség érdeke pedig nyilvánvalóan az, hogy legyen, hogy nyugodt harmonikus légkörben éljen. Hogy mikor válik egy utca kép harmonikussá, az a meglévő és új épületek egymás mellettségében dől el.

11. A TÁJJELLEG KIALAKÍTÁSÁRA ALKALMAS NÖVÉNYFAJOK

Zala megye Magyarország egyik erdőben leggazdagabb megyéje. A 117 ezer hektárnyi erdő a terület 31%-a. Dél-Zala és a Kerka-vidék erdőborítottsága, meghaladja a 40%-ot, a gyenge termőképességű nyugati részeken ez az arány akár 60-70%-ig is felkúszhat.

A megye erdőinek jelentős része (60%) nevezhető természet közeli vagy természetsterű erdőtársulásnak. Az erdők elsődleges rendeltetése a fatermesztés, mindössze 6%-ot találunk egyéb funkcióban.

A megyében az egy hektárra jutó élőfakészlet csaknem másfélszerese a magyarországi átlagnak. Itt található az ország erdőterületének 6,8%-a, élőfakészletének egy tizede. Az összes fatermes folyónövedéke átlagon felüli (évente kb. 819 ezer m³). A bükkösöket, tölgyeseket 110-130, az erdei fenyveseket 90-110, a mézgás égereseket és a lucosokat 60, a csereseket 80, az akácosokat 30-35 éves korukban vágják ki.

A zalai flórajárásra jellemzőek a gyertyános- és kocsánytalan tölgyesek, zalai bükkösök, cseres-tölgyesek; gyakori még a szelídgesztenye is. Jellegzetes, nyílt társulása a magyarcsenkeszes

pusztai gyepek. Általánosan előforduló fajok még a gyűrűvirágfélék, a berzedt galaj, a sávós here, a csenkeszfélék.

A következőekben ajánlatot teszünk egy felsorolással, hogy milyen növényfajokat érdemes telepíteni, ültetni a kertünkbe, udvarunkra, hegyünkre, hogy a tájba illeszkedő növényzettel rendelkező udvart tudjunk kialakítani.

FÁK (kül- és belterület egyaránt)

<i>Acer campestre</i>	Mezei juhar
<i>Acer platanoides</i>	Korai juhar
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Hegyi juhar
<i>Alnus glutinosa</i>	Mézgás éger
<i>Betula pendula</i>	Bibircses nyír
<i>Carpinus betulus</i>	Gyertyán
<i>Fagus sylvatica</i>	Bükk
<i>Fraxinus angustif. ssp. pannonica</i>	Magyar kőris
<i>Fraxinus excelsior</i>	Magas kőris
<i>Fraxinus ornus</i>	Virágos kőris
<i>Pyrus pyraeaster</i>	Vadkörte
<i>Quercus cerris</i>	Cser
<i>Quercus robur</i>	Kocsányos tölgy
<i>Quercus petraea</i>	Kocsánytalan tölgy
<i>Salix alba</i>	Fehér fűz
<i>Sorbus aria</i>	Lisztés berkenye
<i>Sorbus borbásii</i>	Borbás-berkenye
<i>Tilia cordata</i>	Kislevelű hárs
<i>Tilia platyphyllos</i>	Nagylevelű hárs

Díszfák:

<i>Aesculus hippocastanum</i>	Vadgesztenye
-------------------------------	--------------

Paulownia tomentosa

Platanus x acerifolia

Sorbus aucuparia

Thuja spp.

Tilia tomentosa

Császárfa

Juharlevelű platán

Madárberkenye

Tuja

Ezüst hárs

Gyümölcsfák:

Castanea sativa

Juglans regia

Malus domestica

Morus alba

Pyrus communis

Prunus avium

Prunus cerasus

Prunus domestica

Prunus persica

Prunus armeniaca

Szelídgesztenye

Dió

Alma

Eperfa

Körte

Cseresznye

Meggy

Szilva

Őszibarack

Kajszi

Bokortermű gyümölcsök

Ficus carica

Ribes rubrum

Ribes nigrum

Ribes uva-crispa

Ribes idaeus

Rubus rusticanus var. inermis

Füge

Piros ribiszke

Fekete ribiszke

Köszméte

Málna

Tüskétlen szeder

CSERJÉK (külterület)

Amelanchier ovalis

Berberis vulgaris

Fanyarka

Közönséges borbolya

Colutea arborescens

Cornus mas

Cornus sanguinea

Corylus avellana

Cotinus coggygia

Crataegus monogyna

Cytisus scoparius

Euonymus europaeus

Euonymus verrucosus

Hedera helix

Ligustrum vulgare

Prunus spinosa

Prunus tenella

Rosa canina

Syringa vulgaris

Viburnum lantana

Vinca minor

Pukkanó dudafűrt

Húsos som

Veresgyűrű

Mogyoró

Cserszömörce

Egybibés galagonya

Seprőzanót

Csíkos kecskerágó

Bibircses kecskerágó

Borostyán

Vesszős fagyal

Kökény

Törpe mandula

Vadrózsa

Kerti orgona

Ostormén bangita

Kis meténg

Díszcserjék:

Buddleja davidii

Buxus sempervivens

Forsythia intermedia

Lavandula angustifolia

Magnolia grandiflora

Rosa spp.

Sambucus nigra

Taxus baccata

Nyáriorgona

Örökzöld puszpáng

Aranyfa

Levendula

Liliomfa

Rózsa

Fekete bodza

Tiszafa

12. JÓ PÉLDÁK / ÉPÜLTEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK/

épületek, építészeti részletek (ajtók, ablakok, tornácok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés), kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása

A kortárs épületek jó aránnyal és piros tetőcseréppel beleillenek a környezetbe és a nem hivalkodó homlokzatképzéssel és színezéssel gazdagítják a faluképet, továbbá az épületállományt. Egy új ház tervezésekor törekedjünk arra, hogy a mai kor szellemiségében történjen a tervezés tükrözze azt, hogy egy másik kor gyermeke az épület. A formálásban mutatathat hasonlóságot a régi épületekkel, de anyaghasználatban és felületben bátran nyúlunk az új építőanyagokhoz.

Ezen az épületen az arányos homlokzatszerkesztés, és a természetes anyaghasználat a kiemelendő és példamutató, követendő. A kőburkolat és a fehér vakolat megfelelő arányban vannak egymással, ezek kombinációja kortárs szemléletre vall. A ház olyan területen helyezkedik el, ahol a hegyoldalból mindenhonnan feltűnik, ugyanakkor beleolvad abba. Az épület korlátja nem hangsúlyos, háttérben marad.

Egy modern ikerház, amely nagyon előremutató, ugyanakkor az archetípus lakóházból is visszaköszön pár részlet. Ezeken látszik, hogy lakói haladnak a korral, szeretik és használják az újdonságokat. A hagyományos és a modern ilyen együttélése teszi a községet élő és élhető településsé minden lakója számára. Az épület jó arányú és kortárs személtre vall. Az épület megjelenésében visszafogott, de méltóságos, elegáns lakóház, mely mind anyagában, mind megjelenésében illeszkedik a kialakult környezethez. Nem egy az egyben adaptáció miatt került be ez az épület a tanulmányba, sokkal inkább az arányai és anyaghasználata miatt.

Az új kialakuló településrészben nem idegen egy kortárs épület, ha az egy zöld környezetben helyezkedik el, és figyelmet fordít az őt körülvevő természetre is. A fedett átmeneti tere is megidézi a népi tornácok hangulatát, így reflektálva a hagyományokra. Továbbá a nagy fa az udvarban és átriumban megidézi a falvakban szinte minden háznál fellelhető diófát, ami rengeteg előnnyel járt. Minden udvarban érdemes egy tervezés során úgy kialakítani a tervet, hogy a lehető legtöbb növény az udvarban érintetlen maradjon. Különösképp akkor, ha az udvarban egy nagy diófa található, melyet adottságként kell kezelni és a tervezés anyaghasználatában visszanyúl a természetes anyagokhoz, melyet bátran vegyít a modern kor anyagaival. Az épület nagy üvegfelületeivel nyitottságot közvetít.

Ezen az épületen az arányos homlokzatszerkesztés, és a természetes anyaghasználat a kiemelendő és példamutató, követendő. A kőburkolat és a fehér vakolat megfelelő arányban vannak egymással, ezek kombinációja kortárs szemléletre vall. A ház olyan területen helyezkedik el, ahol a hegyoldalból mindenhonnan feltűnik, miközben beleolvad abba. Az épület korlátja nem hangsúlyos, háttérben marad. A hegyben elhelyezkedő pincékhez egy követendő példa.

Felhasznált irodalom, forrás:

Magyarszéphely Településarculati kézikönyv minta - Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkársága és Lechner Tudásközpont

SZÖVEG: Babos Annamária, Czöndör Pál, Dr. Dömötör Tamás, Gombos Márk, Hild György DLA, Horogh Petra, Kassai-Szóó Dominika, Kállai Kata, Kolossa József DLA, Órfi József, Pap Ádám, Sóti Bernadett Henrietta, Turi Attila, Varga Rit

Zala Megye kézikönyve 19. II. kötet – Ceba Kiadó (1998)

Farkas Gábor: A római katolikus egyház története Sümegcsehin, Budapest (1990)

www.sumegcsehi.hu

www.wikipedia.hu

www.muemlekem.hu

Térképek: www.mapire.eu

Az Második Katonai Felmérés (1806-1869)

A Harmadik Katonai Felmérés (1869-1887)

Magyarország Katonai Felmérése (1941)

www.bing.com

Képjegyzék: internetről és saját képek

MEGBÍZÓ

Sümegcsehi Község Önkormányzata

Sziva Erika Ildikó polgármester

8357 Sümegcsehi, Petőfi u. 1.

Tel.: 83/374-501

SZERZŐK

Födelmes Tamás László

Okleveles építésmérnök

Urbanista szakmérnök

8342 Óhíd, Kossuth Lajos utca 30.

+36 30 246 50 77

fodelmes.tamas@gmail.com

Olt István

Főépítész

Archi – Olt Mérnöki Kft.

8360 Keszthely, Schwarz Dávid utca 78. III/10.

+36 30 994 0749

oltistvan66@gmail.com